

MARIJA TEREZIJA

Marija Terezija je izhajala iz mogočne vladarske rodbine Habsburžanov. Habsburška monarhija je bila venec držav in dežel, jedro katerih sta bili Štajerska in Kranjska. Skupnega tem deželam ni bilo ravno veliko – prebivalci so bili različnih narodnosti: Slovani, glavčina prebivalstva je bila nemško govoreča, pa tudi pripadniki romanskih narodov so spadali podnjo. Skupnega jim je bila skoraj samo vladarska dinastija. Habsburžani se niso radi vojskovali – ozemlje so si širili predvsem s porokami, pogodbami in dediščinami.

Za začetek nekaj o prednikih Marije Terezije: njen ded, Leopold I., ki je bil Sveti rimski cesar je imel s svojo tretjo ženo Eleonoro Pfalsko – Neuburško dva sinova, Jožefa in Karla. Jožef naj bi kot starejši sin prevzel krono, vendar je pri triintridesetih letih nenadoma umrl in krona je pripadla Karlu VI.

Karel VI. in Elizabeta Kristina Braunschweis-Wolfenbüteljska sta bila Marijina starša. Najprej se jima je leta 1714 rodil sin Leopold, ki pa je živel le nekaj mesecev. Nato se jima je 13. maja 1717 rodila prva hči in poimenovala sta jo Marija Terezija. Njen oče se je že leta 1700 zavedel, da se mu lahko pripeti isto, kakor Karlu II., ki je umrl brez moškega potomca (to je povzročilo 12-letno nasledstveno evropsko in kolonialno vojno), zato je Karel VI. razglasil pragmatično sankcijo (15. 4. 1713 na Dunaju). Z njo je odredil, da so habsburške dežele nedeljive in da v primeru, da ne dobi moškega potomca, njegov prestol deduje hči. S tem je razveljavil pakt iz leta 1703, ki je določal, da če Karel ne dobi sina, njegovo posest in prestol dedujejo otroci pokojnega Karlovega brata Jožefa. Pragmatično sankcijo so do leta 1732 priznale Rusija, Španija, Prusija, Anglija, Nizozemska in Nemško cesarstvo. V Franciji so jo podpisali leta 1735, na Bavarskem pa deset let kasneje.

V otroštvu Marije Terezije ni znanega veliko. Odraščala je na Dunajskem dvoru in bila zdrav, vesel in živahen otrok. Imela je mlajši sestri Marijo Ano in Marijo Amalijo, ki je komaj 6-letna umrla. Preživeli deklici so poučevali Jezuiti, in sicer verouk, zgodovino, latinščino, španščino, francoščino, italijanščino in glasbo.

Za Marijo Terezijo so pravili, da je izredno nadarjena. Imela je zelo lep glas (nekoč je celo nastopala v neki beneški operi), obvladala je italijansko in francosko, v zasebnem življenju pa je govorila dunajsko narečje. Nikdar se ni naučila nemške slovnice in pravopisa.

Klicali so jo Rezka. Od enajstega leta dalje jo je vzgajala grofica Charlotte Fuchs, ki ji je prirasla k srcu.

Leta 1723 je na dvor prišel Franc Štefan Lotarinški. 15 letni mladenič in 6 letna Terezija sta se spoprijateljila. Po šestih letih pa je mladenič moral oditi in prevzeti vlogo Lotarinškega vojvode. Čez nekaj let, se je spet vrnil na Dunaj in med njima s Terezijo se je spletla ljubezen, čeprav so starši načrtovali Terezijino poroko s sinom španskega kralja Filipa V. Na koncu se je kljub vsemu sreča obrnila v prid zaljubljenca in 12. februarja 1736 sta se poročila. Vendar se je moral Franc Štefan v zameno za nadvojvodinjo (Terezija še ni bila obravnavana kot bodoča vladarica, ker je še obstajala možnost, da dobi Karel VI. sina) odpovedati svoji Lotaringiji.

Marija Terezija je leta 1737 rodila prvo hči in leto zatem drugo. Ljudje niso preveč marali »tujega« soproga, vendar sta bila zakonca zelo srečna. V začetku leta 1740 sta dobila tretjo hči, jeseni istega leta pa je umrl Karel VI., Marijin oče, zato je morala Marija kot najstarejša hči nase prevzeti še breme vladanja. Ozemlje, ki ga je podedovala, je obsegalo habsburške

dele Avstrije, Nemčije in Nizozemske, nekaj vojvodin v Italiji in Ogrsko ter Češko krono. Država je bila gospodarsko, finančno in vojaško popolnoma oslABLJENA. Bila je pred finančnim zlomom zaradi zelo dragih vojn z Bourboni. Imela je tudi zelo oslABLJENO vojsko, denarja za obnovo pa ni bilo. Poleg vsega tega je bila mlada vladarica neizkušena, nihče ji ni znal svetovati, pa tudi njen oče je ni ne usposobil, ne pripravil na vladanje. V začetku istega leta kot Marija Terezija (1740) je Pruski prestol zasedel Friderik II. Bil je razsvetljeni absolutist, ki je bil hkrati kralj, državnik, vojskovodja, zgodovinar, filozof, skladatelj in flavtist. Priznal in podpisal je pragmatično sankcijo, vendar je takoj po prihodu mlade vladarice na prestol napadel Šlezijo. Ta izdaja je pomenila začetek treh Šlezijjskih vojn (1740-1748). Osvojitve Šlezije bi dosedaj manj pomembni Prusiji pomenila pridobitev ozemlja, bogatega z rudninami in s tem začetek vzpona.

Leta 1741 je Terezija rodila prvega sina Jožefa. Proti Habsburški monarhiji sta se sedaj obrnili tudi Francija in Bavarska, ki sta vdrla v Zgornjo Avstrijo, Španci so zasedli Italijanske dele monarhije, Anglija pa je Habsburžane nehala vojaško podpirati. Tedaj se je Marija Terezija odločila zaprositi za pomoč Madžare. Ti ji pomoči niso odrekli, kljub temu pa so se Šlezijjske vojne končale šele leta 1748 z Aachenskim mirom. Sklenili so, da se mora Terezija odpovedati Šleziji, Francija pa ji mora vrniti Nizozemsko. S tem sporazumom je postala pragmatična sankcija priznana povsod. Med vojno je Terezija rodila še sedem otrok, njena največja napaka pa je bila, da je zaupala poveljstvo nizko-razrednim generalom, kakor sta bila njen mož in njegov brat Karel Lotarinški.

13. septembra 1745 je Franc Štefan Lotarinški postal cesar Sv. Rimskega cesarstva.

Že med nasledstveno vojno je Marija Terezija po pruskem vzoru začela uvajati upravne in davčne reforme, ki naj bi zagotovile zadostna finančna sredstva za povečanje kraljeve stalne vojske. Pri odločitvah so ji pomagali nekateri višji uradniki, kot npr. Friederich Wilhelm von Haugwitz in grof Leopold van Daun (vojskovodja). Reformirala je vojsko (uvedla splošno vojaško obveznost), uvedla hišne številke za lažje štetje prebivalstva, ustanovila urade in ministrstva, uvedla splošno šolsko obveznost od šestega do dvanajstega leta, izboljšala gospodarstvo in promet (ukinila tlako na cestah) prenovila kazenski zakonik, obdavčila plemstvo in uvedla t.i. Terezijanski kataster, v katerem so bila vpisana in narisana vsa zemljišča na ozemlju Habsburške monarhije. S svojimi reformami je zmanjšala fevdalčevo oblast nad kmetom in znižala tlako

Čas je, da povem nekaj o Tereziji kot o ženski. Bila je pogumna, odločna, vztrajna, poštena,... Bila je zelo navezana na naravo in je veliko časa preživela v svojih dvorcih v okolici Dunaja (Schönbrunn). Utegnila se je poveseliti, vendar ni marala pustolovščin. Bila je lepa in zdrava mlada ženska, čeprav se je nagibala k debelosti in je imela dvojni podbradek. Bila je glasbeno nadarjena in je oboževala italijansko glasbo. Tudi sama je kdaj sedla za klavir in kaj zaigrala ter zapela. Rada je jezdila in spremljala lovske pohode, in je bila boljši vojskovodja kot njen omahljiv mož. "Če ne bi bila stalno noseča, mi nihče ne bi mogel preprečiti, da bi stopila na čelo vojske," je nekoč dejala. Imela pa je tudi slabosti: trmo in prevelik ponos.

Terezija še vedno ni prebolela izgube Šlezije, zato je s svojim dolgoletnim svetovalcem za zunanjo politiko Wenzlom Antonom von Kaunitzem izdelala nadvse drzno taktiko za ponovno pridobitev Šlezije. Združila naj bi se z dolgoletno nasprotnico Francijo in napadla Prusijo. Marijin mož je tej taktiki odločno nasprotoval, vendar ona od nje ni več odstopila. Tako je leta 1756 izbruhnila 7-letna vojna, v kateri sta se bojevali Francija in Avstrija proti

Prusiji in Angliji. Marijina želja po Šleziji sicer ni bila uresničena, vendar je Avstrija vojno preživela nedotaknjena in se spet dvignila med velesile. Do začetka te vojne so Marijino življenje spet zaznamovali otroci. Vseh skupaj je imela šestnajst, pet fantov in enajst deklet. Pet izmed njenih otrok ni dočakalo šestnajstih let (cepljenje!). Marija Terezija ni imela ravno veliko časa za vzgojo otrok, vendar se je trudila in za vsak naredila dnevni red, ki so se ga vzgojiteljice dosledno držale. Izmed vseh njenih otrok sta najslavnejša Marie Antoniette in Jožef II.- njen naslednik. Marie Antoniette je bila rojena 1755 kot njen predzadnji otrok. Mati ji je organizirala poroko s francoskim princem Ludvikom, da bi se okrepile meddržavne vezi s Francijo. Ludvik pa je imel zdravstveno-psihične težave in je med drugim zavračal lastne otroke. Terezija je hčeri pogosto pisala in ji svetovala. Ljudje Marie Antoniette niso marali zaradi ekstravagantnega stila oblačenja in so jo dolžili mnogih slabih dejanj (razmerja, diamantna ogrlica!).

Nato pa je 18. avgusta 1756 cesar Franc Štefan zaradi srčnega napada nepričakovano umrl. To je Terezijo resnično strlo in od takrat naprej je nosila le še žalne obleke. Postajala je vedno strožja (komisija!). Mož ji je bil vedno v podporo in je bil njen zaupen prijatelj, čeprav ji ni bil zvest (kneginja Augsperg), pa tudi breme vladanja je ležalo samo na njej, on pa se je raje ukvarjal z umetnostjo in razmišljanjem. Zadnjih 15 let je nato vladala s sinom Jožefom II., ki je bil še bolj željan ozemelj in oblasti. Imel pa je veliko nesrečo v ljubezni. Prva žena, Marija Izabela Parmaska, ki jo je imel zelo rad je umrla že po teh letih zakona, druga žena, Marija Jožefa Wittelsbach, pa že po dveh letih in pol. Jožef je podedoval tudi naslov Sv. Rimskega cesarja. Bil je zelo nadarjen za vladanje, čeprav se z materjo večkrat nista strinjala zaradi njegovih izrazito razsvetljskih idej. Vladal je še deset let po materini smrti.

MARIJA TEREZIJA IN SLOVENC

Marija Terezija je Kranjce zelo spoštovala zaradi njihovega poštenja in poguma. Tudi oni so jo imeli zelo radi. Na takratnem ozemlju slovensko govorečega prebivalstva je uvedla slovenske šole, da bi se otroci lažje usposobili za vstop v nemške šole. V Ljubljani je leta 1774 ustanovila študijsko knjižnico. Podpirala je slovensko umetnost, še posebej poezijo. Slovence je usposobila za pogled v svet, hkrati pa materinščine ni zatrla. Pod njenim vodstvom so napredovale vse veje znanosti, umetnosti in obrti. Tudi zato je Slovence njena smrt prizadela, Vodnik ji je celo napisal pesem.

Umrla je 29. novembra 1780. Njene zadnje besede so bile:

»Če bi bila nesmrtna, bi si želela,
da bi pomagala in osrečila vse nesrečnike!«